

πώση στον κόσμο, και ο Τολστόϊ τον πήρε για το ρομάντσο του.

Έγραψε και για το Βάγνερ θέλοντας να μιμηθῆ το παράδειγμα του Νίτσε (μὰ ὁ Νίτσε ἐνοιωθε ἀπὸ μουσική, ἔγραψε καὶ συμφωνίες καὶ στὴν ἀρχὴ ἐθούμαζε τὸ Βάγνερ, τοῦ ἀφιέρωσε στὰ 1871 τὸ βιβλίο του « Ἀρχὴ τῆς τραγωδίας μέσα στὴ μουσική ». Ἄν ἀγωνίστηκε στὸ τέλος νὰ μὰς ἀποδείξη μὲ τὸ στανιὸ πὼς ἡ Κάρμεν τοῦ Μπιζέ εἶναι καλὴ-τερη ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Βάγνερ, τὸ ἔκανε ἀπὸ τὴν ἀσθενικὴ μανία ποὺ εἶχε νὰ τὰ γκρεμίση ὅλα καὶ γιὰ νὰ μὰς δείξη τὴν ἀγάπη του γιὰ τὸ λατινικὸ πνεῦμα).

Ὁ Τολστόϊ μιλώντας γιὰ τὴ μουσικὴ τοῦ Σίγφριδ μὰς λέει νόστιμα πράματα σ' ἓνα του βιβλίο « Τί εἶναι ἡ τέχνη ; » Ἡ ὀρχήστρα ξεροῦσε ἤχους ππραξενους, κακόφωνους, τὰ τραγούδια... στριγγλίσια οὐρλιάσματα. .κτλ. Ἦθελε νὰ φύγη... Καὶ πὼς οἱ φίλοι του τὸν ἐβάσταζαν ν' ἀκούση καὶ τὴ δέφτερη πράξη ποὺ εἶναι πιὸ δυνατὴ. Στὴ δέφτερη πράξη παραξενεύεται πὼς τόσο ἄθροισμα μένουσαν πρῖσεχτικοὶ μπρὸς στὸ ἔργο ποὺ δὲν ἀξίζει τίποτα καὶ ποὺ δὲν ἔχει μιὰ μεζούρα μουσικῆς. (Ἴσως ὁ Τολστόϊ εἶτανε κουφὸς ἐκεῖνη τὴ μέρα καὶ δὲν ἄκουσε ὁ μεγάλος ἀπόστολος τοῦ γυρισμοῦ στὴ φύση τὸ μουρμούρισμα τοῦ δάσους, γεμάτο τκοποὺς καὶ δλόδροσες ἄρμονίες ποὺ μὰς τραγουδᾶνε τὴ φωνὴ τῆς φύσης, ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ γερὰ ἔργα τῆς ὀρχήστρας ποὺ στίκεται πλάι μὲ τὸ adagio τῆς Pastorale τοῦ Μπετόβεν καὶ μὲ τὴν Invocation à la nature τοῦ Μπερλιόζ ἀπὸ τὸν Κολασμὸ τοῦ Φάουστ.

Στὸ τέλος ὁ Τολστόϊ δὲ βάσταζε, ἔφυγε. Δὲν ἄκουσε τὴν τρίτη πράξη, τὸ ἔργο τοῦ Βάγνερ τοῦ ἔφερνε ἐμετό!

Μαῦ εἶναι δύσκολο νὰ ἐξηγήσω τὰ λόγια τοῦ Τολστόϊ γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Βάγνερ, ὅπως μοῦ εἶναι ἀκόμα πιὸ δύσκολο νὰ ἐξηγήσω καὶ τίς παραξενεές ιδέες ποὺ εἶπε καὶ γιὰ τὸ Σαίξπηρ.

Ἵστερα ἀπὸ ὅλα ἀφτὰ δὲ βλέπω τὸ λόγο γιὰτὶ νὰ ξηφνιαζοῦν ; γιὰτὶ νὰ κακοκαρδίζοῦν ; γιὰτὶ νὰ κάνουν νὰ θυμῶνουν τοὺς μουσικοὺς οἱ κριτικὲς μερικῶν κυρίων (ποὺ δὲν εἶναι οὔτε Τολστόϊ, οὔτε Ραμῶ, οὔτε Ρουσῶ, οὔτε Γκαίτε). Οὔτε θέλω νὰ τοὺς ἐμποδίσω νὰ εἶναι κριτικοὶ τῆς μουσικῆς.

Εἶναι λεύτεροι νὰ γράφουν ὅ,τι θέλουν, νὰ γκρεμίζουν καὶ νὰ χτίζουν τὴ μουσικὴ τέχνη μὲ τὰ σοφὰ τοὺς λόγια. Τοὺς λέω μονάχα πὼς ὁ Βολταίρος εἶπε κάπου :

«...que quelques piqures de mouches

ne peuvent retenir un cheval dans sa course ardente».

Παρίσι 15]6]1910.

ΜΑΡΙΟΣ ΒΑΡΒΟΓΛΗΣ

ΟΙ ΜΙΣΟΓΛΩΣΣΟΙ

(ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ)

Πειραιάς, 29. VI. 910

Ἀγαπητὲ «Νουμᾶ»;

Πολλὴ κακὴ δούλεψη θαρρῶ πὼς κάνει κανένας σὲ μιὰ ιδέα, ὅταν καὶ τοὺς πιὸ πιστοὺς τῆς φίλους, ἀπὸ ἀπροσεξία ἢ παρεξήγηση, τοὺς παρασταίνει στὰ μάτια τοῦ κόσμου γιὰ ἐχθροὺς τῆς. Εἴμαστε τόσο λίγοι ἀκόμα κάτω ἀπ' τὴ σημαία τῆς γλωσσικῆς ἐπανάστασης, ποὺ δὲ σφύρει νομίζω νὰ φαινόμεστε ἀκόμα λιγώτεροι.

Ἄν ἦτανε λόγος γιὰ τὸ ἀτομὸ μου ἢ γιὰ τὴν τέχνη μου, νὰ εἶσατε βέβαιος πὼς δὲ θὰ μὲ πείραζε ὅποιος-ὅποιος χαρακτηρισμὸς τοῦ Κριτικοῦ τοῦ «Νουμᾶ». Ὁ τεχνίτης τραβάει τὸ δρόμο του κι' ὁ κριτικὸς τὸ δικό του. Λόγος ἔμως εἶναι γιὰ μιὰ ιδέα, ποὺ λογαριάζω τὸν ἑαυτὸ μου πιστὸ τῆς στρατιωτικῆς, καὶ μὲ πειράζει πάντα ὅταν μ' ἀγγίζουσαν στὴν πίστη μου.

Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη νὰ κηρύξω μεγαλόφωνα τὸ «πιστεύω» μου, ἀκόμα κι' ἀνάμεσα στοὺς δικούς μου ; Δίγη προσοχὴ στὸ ἔργο μου, τὸ καθαρὰ λογοτεχνικὸ τῶν τελευταίων χρόνων—διηγήματα, δράματα, μετάφρασεις, φιλολογικὲς σελίδες κάθε λογῆς, ποὺ πολλὰ ἀπ' αὐτὰ φιλοξένησε κι' ὁ «Νουμᾶς»—θᾶδειχνε θαρρῶ πὼς δὲν εἶμαι μισόγλωσσος, ὅτο θέλει νὰ μὲ παραστήση, κρίνοντας τὸ ἔργο τοῦ κ. Χόρν, ὁ Κριτικὸς τοῦ «Νουμᾶ». Εἶμαι ἔμως καὶ δημοσιογράφος. Δίγη προσοχὴ καὶ στὸ δημοσιογραφικὸ μου ἔργο, θᾶδειχνε, πὼς γράφοντας ἀπὸ ἀνάγκη τὴν καθαρεύουσαν προσπαθῶ ἴσα-ἴσα νὰ στέκωμαι περισσότερο ἀπὸ ἄλλους στὰ σύνορα τοῦ ἀρχαίου τυπικοῦ. Γιατὶ τάχα ; Ἴσα-ἴσα γιὰτὶ θαρρῶ πὼς τὸ πρόχειρο καὶ σαρλατανικὸ ζωντάνημα τῆς καθαρεύουσας μὲ λίγους δημοτικὸς τύπους ἐδῶ κ' ἐκεῖ—ἢ μισογλωσσία δηλαδὴ—δίνοντας στὴν τεχνικὴ γλώσσα κάποιον ἀπατηλὰ σημάδια ζωῆς, δυναμώνει τὴ γλωσσικὴ πρόληψη καὶ μακραίνει τὴ ζωὴ τῆς, ὅπως μιὰ ἐνεση ἀπὸ καφεΐνη ἢ ἀπὸ καφουρά μακραίνει κάποτε τίς μέρες μιᾶς ἀθλίας καὶ καταδικασμένης ζωῆς. Καθε ἄλλο εἶμαι λοιπὸν παρὰ φίλος τῆς μισῆς γλώσσας. Στὴ σάλα τοῦ «Παρνασσοῦ», μιὰ βραδειὰ ποὺ ὅλοι φορούσανε τὰ

γλωσσικά σχολειανά τους, μπροστά στο Διάδοχο και τον Πρίγκηπα Γεώργιο, μίλησα για τον Παπαδιαμάντη σε καθάρια δημοτική κι' άλλη μιὰ βραδεία στη σάλα των «Παναθηναίων» έκανα τὸ ἴδιο μὲ τὴ «Γλωσσικὴ Αὐτοβιογραφία». Τελευταία ἀκόμα, όταν ὁ κ. Φεξῆς μου πρότεινε νὰ μεταφράσω Πλάτωνα στὴ μισὴ γλῶσσα, ἀρνήθηκα κ' ἐγὼ μαζῆ μὲ τὸ φίλο μου τὸν κ. Ποριώτη. Καί εἶναι γνωστο ἀκόμα πὼς σε καθε φανέρωμα τοῦ γλωσσικοῦ κινήματος — πού τελευταία στὸν «Καλλιτέχνη» τὸ κήρυξα ὡς τὸ σπουδαιότερο κίνημα ποῦ γινε στὴν Ἑλλάδα ἀπ' τὴν Ἐπαναστάση — σταθῆκα πάντα ἀπ' τοὺς πρώτους κάτω ἀπ' τὴ σημαία. Λίγη προσοχὴ ἀπ' τοὺς ἄλλους θάκανε περιττὴ τὴν περιαιτολογία τούτη ἀπο μέρος μου. Μὰ δὲ βλαφτεῖ. Ὅταν ἕνας κριτικὸς πεφτεί σὲ μιὰ τέτοια παρεξήγηση, εἶναι πολὺ φυσικὸ κι' ἄλλοι πολλοί, πού δὲν ἔχουε τὴν ὑποχρέωση νὰκολουθοῦνε προσεκτικὰ τὴν πνευματικὴ κίνηση γύρω τους καὶ νὰ ξεχωρίζουε πρόσωπα καὶ ἰδέες, εἶναι φυσικὸ λῆω νὰ πῆσουε σὲ παρόμοιες πλάνες. Καί εἶναι κάποιες πλάνες πού δὲν ἀδικοῦνε τὰ ἄτομα, ἀδικοῦνε ἕναν ἀγῶνα, πού ἔχει ἀνάγκη κι' ἀπ' τὸν τελευταῖο του στρατιώτη.

Μιὰ δικαιολογία ἔχει ὁ Κριτικὸς τοῦ «Νουμά». Κάποια παλιά μου συμπεράσματα σὲ μιὰν ἔρευνα πού ἔκανα ἐδῶ καὶ χρόνια στὰ «Παναθηναία». Τὰ συμπεράσματα ἔμωσ αὐτὰ βγήκανε ἀπ' τὸ ὑλικὸ τῆς ἔρευνας πού μου δόθηκε. Ἀπὸ τότες παλλὰ πράματα ἀλλάξανε, πολλές πρόληψες σκορπίστηκαν, πολλές ἀμφισβασίες ζεδιάλυαν. Ἄν, χωρὶς νὰ τὸ θέλω, ἔδωκα ὅπλα στοὺς ὀπαδοὺς τῆς μισῆς γλώσσας, τῶχω βαρος στὴ συνείδησή μου. Χαίρομαι, πού μου δόθηκε ἀφορμὴ νὰ κηρύξω τώρα καὶ μὲ τὴ δῆλωσή μου αὐτὴ ἔλειτο πού ἀπὸ χρόνια τώρα φανερώω καὶ μὲ τὸ λογοτεχνικὸ μου ἔργο: Τὴν πίστη μου στὴ φυσικὴ γλῶσσα τοῦ ἔθνους, τὴ μιὰ, ὁμοῦσια καὶ ἀδιαίρετη, τὴ γλῶσσα πού μ' αὐτὴν μίλησε, μιλάει καὶ θὰ μιλήσῃ προφορικὰ καὶ γραφτὰ ἢ αἰώνια Ἑλληνικὴ ψυχῆ.

Σοῦ σφίγγω τὸ χέρι
ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

Σημ. τοῦ «Νουμά». — Χαίρομαστε πού ὁ «Κριτικὸς τοῦ Νουμά», μ' ἕναν ἐλαφρὸ ὑπαινιγμὸ του, ἔδωκε ἀφορμὴ στὸν κ. Νιρβάνη νὰ γράψῃ τὸμορφο τοῦτο γράμμα, πού τὸ κλείνει μὲ μιὰ τόσο παληκαρσία δῆλωσῃ. Ἀδιάφορο τώρα ἔδε συμφωνοῦμε σὲ ὅλα μὲ τὸν κ. Νιρβάνη, καὶ μάλιστα στὴν πολιτικὴ, νὰν τὴν ποῦμε ἔτσι, τῆς Ἰδέας. Συφωνοῦμε στὴ βάση, στὴ θεμελιώδικη ἀρχή, κι αὐτὸ εἶναι τὸ πιδ σημαντικὸ. Ὅσο γιὰ τὴν καθαρῆσά του, δηλ. τὴν Καθαρεύουσα πού, καθὼς δηλώνει, τὴ γράφει ἀπὸ ἀνάγκη σὲς ἑφημερίδες, θὰ μᾶς δώσει τὴν ἄδεια νὰ μὴ συμφωνήσουμε μαζὶ του, γιατί ἡ καθαρῆσά του εἶναι τόσο ὁμορφὴ καὶ τόσο ἐπιμελημένη, πού ἀντὶ νὰ κάνει τὸν ἐπιπόλειο ἀναγνώστη νὰ σιχαίνεται τὴν Καθαρεύουσα, τὸ ἐναντίο τὸν ἀναγκάζει νὰ τὴν ἀγαπήσῃ, ἴσως καὶ νὰ τὴν ἀναγνωρίσῃ γιὰ τὴ μόνη φιλολογικὴ γλῶσσα τοῦ ἔθνους.

Σ Ε Τ Ρ Ε Ι Σ Σ Τ Ι Χ Ο Υ Σ

1

Τὸ μόσκο τὸ βαρῦμοσκο νεκροὺς ὄπου ἀνασταίνει,
Στὴν πόρτα μου τότε σκοπεῖ μὴν ἄγνωστη μιὰ ξένη,
— Ἄσπρα μολλιά καὶ πὸ πολὺ καρδιά δυστυχι-
σμένη!..

2

Ὡς πὸν νὰ πάρει κ' ἡ θαρὰ τὸν πόνο γιὰ καθρέφτη,
Πόσες φορὲς ξεγέλασε κα πόσες ἐλαθέφτη,
— Βαθαίνει ἡ πέτρα ἀντὶ τὸ νερὸ σταλαματιά ὄπου
πέφτει...

3

Ἄς ξανοιχοῦμε πιδ μαριὰ, κάθε ἀκρογιάλι ὄς φύγει,
Ἡ ἀγκαλιὰ σου ἐμένανε μόνον ἀπὸ τὴ μὲ πνίγει,
Κ' ἡ πιδ μεγάλη θάλασσ μπροστὰ σ' ἐσὲ εἶναι λίγη...

4

Μὲ χάρη καὶ σιραβὰ σῆφτι τὸ κρεμεζὶ παπάκι,
Σιτητὴ, χαμηλογλέφαρη περπατησιὰ ὄλο νάζι,
Τὸ ρόδι πέφτει ἀπ' τὴ ρλιά, καθὼς μιλάς, καὶ σπάζει...

5

Τοῦ Μπαταριά*) τοῦ ἔκουστοῦ δοξάρι ἐσένα πλάνο,
Σ' ἕνα σκοπὸ Μανιάτιν ἁρμονισμένο ἀπάνω,
Νὰ σ' εἶχα μοιρολόδι σου λίγη ὄρα πρὶν πεθάνω...

6

Φύλλ' ἀπὸ τριαντάφυο σ'ένα βιβλίο κλεισμένα,
Ἡ εὐωδιά σας ἐσβουσιὰ τόσα ὑποσκεμένα,
— Ουμητικὰ ὄς εἶχ' ἐκεῖ χέρι ἀκριβὸ γιὰ μένα...

7

Στὸ πανηγύρι τ' Ἄγγιου χορὸ κρυφὸ ἔχω στήσει,
Μ' ὄδες μικρὸς ἀγῆσα καὶ μ' εἶχανε ἀγαπήσει,
— Μεσολογγιτοῦλε μου! καὶ μὸς πού δὲ θὰ
σβύσει!...

8

Σὲ μιὰ φραγὴ ξεράθον ὄρθὸ σὲ καμαρώνω,
Ἐξω ἀπὸ λύπη κίχαρά, σκληρόκαρδο καὶ μόνω,
Σπάσεις ὄαν τὸ γιαλὸ μᾶς, μὰ δὲ λιγὰς τὸν κλένω...

M. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

*) Βιολιτζῆς πούν ἔκαμε ἀθάνατο ἕνα τραγούδι τοῦ Παλαμά.

Σ Ε Τ Φ Ο Κ Ο Ρ Η Σ Κ Ε Α Τ Σ

Ὡ σχνικὲ διαβάτη,
σὲ κε μονοπάτι
λίγη χαρὰ ζητίας πλάνω πῆγα πόδα.
Δὲν αν ἄχ γιὰ μένα.
Εἶχι Θεὸς γραμμένα
νὰ μοῦ μαράνε λύπη τὰ παρθένα ρόδα.
ΔΕΚΑΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ